

Wskazówki metodyczne dotyczące dostosowania materiałów postdiagnostycznych dla niesłyszących dzieci i młodzieży

Charakterystyka specjalnych potrzeb edukacyjnych niesłyszących dzieci i młodzieży

Specjalne potrzeby edukacyjne niesłyszących dzieci i młodzieży dotyczą głównie kwestii formalnych związanych z naturą lub prezentacją materiału, ale też merytorycznych związanych z treścią zadań czy ćwiczeń. Realizując zadania zaproponowane w materiałach postdiagnostycznych należy wziąć pod uwagę następujące trudności i potrzeby obserwowane w tej grupie, które stanowią podstawę do projektowania dostosowań:

1. Niemożność korzystania z komunikatów przekazywanych głosowo i bodźców dźwiękowych.
2. Specyficzne potrzeby w zakresie organizacji przestrzeni (możliwość niezakłóconego obserwowania nauczyciela) i przebiegu zajęć (dodatkowe wyjaśnienia, szczególne planowanie czynności, tak by kolejne zadania były realizowane sekwencyjnie, a nie jednocześnie – np. dziecko nie jest w stanie odbierać przekazu migowego i notować w tym samym momencie).

3. Trudności z analizą i syntezą wyrazów oraz pamięcią werbalną (możliwe jest wolniejsze tempo dekodowania informacji słownych i czytania, trudności w rozumieniu złożonych komunikatów czy czytaniu ze zrozumieniem, np. w odróżnianiu istotnych i nieistotnych informacji, organizowaniu nowo nabytych wiadomości w schematy poznawcze, ułatwiające uczenie się i kojarzenie nowych wiadomości z posiadaną wiedzą).

Ważne: Ze względu na heterogeniczność grupy osób niesłyszących podstawą dostosowania materiału do potrzeb i możliwości dziecka jest poznanie go i zrozumienie jego specyficznych potrzeb.

Konieczne zapoznanie się z diagnozą, szczególnie w kontekście funkcjonowania w sytuacji zajęć szkolnych, jak również z indywidualnymi zaleceniami do pracy opisanymi w Indywidualnym Programie Edukacyjno-Terapeutycznym (IPET), o ile są dostępne.

Wskazówki metodyczne dotyczące dostosowań gier, scenariuszy zajęć i kart pracy do potrzeb słabosłyszących dzieci i młodzieży

Zebrane wskazówki dotyczą stosowania środków dydaktycznych w pracy z dziećmi i młodzieżą niesłyszącą i stanowią podstawę do dostosowywania różnego rodzaju materiałów postdiagnostycznych do potrzeb tej grupy. Przygotowana lista zaleceń i sugestii ma być pomocą, ale stosując je należy przede wszystkim uwzględnić indywidualne potrzeby i możliwości ucznia oraz ogólną wiedzę na temat procesu dydaktycznego czy terapeutycznego. Dla ułatwienia wskazówki zostały podzielone na kategorie związane z różnymi aspektami stosowania materiałów i poparte przykładami proponowanych dostosowań.

Dostosowania w zakresie podawania instrukcji i formułowania poleceń:

1. Instrukcje i polecenia powinny być przekazywane w sposób dostosowany do możliwości dziecka (język migowy, odczytywanie mowy z ust czy fonogesty):
 - Jeśli uczeń porozumiewa się głównie w języku migowym, specjalista pracujący z dzieckiem powinien posiadać kompetencje pozwalające mu na nawiązanie kontaktu z dzieckiem i przekazanie instrukcji do zadań w tej formie.
2. Przestrzeń, w której uczeń pracuje, należy zorganizować tak, by dziecko miało możliwość obserwowania prowadzącego zajęcia/udzielającego instrukcji:
 - Dziecko powinno siedzieć w odpowiedniej odległości od prowadzącego;
 - Prowadzący powinien być na wprost dziecka i w miarę możliwości nie przemieszczać się znacznie po sali/pokoju (tak by dźwięk, który dziecko analizuje, pochodził z jednego miejsca w pomieszczeniu);
 - Twarz i ręce prowadzącego powinny być dobrze oświetlone.
3. Tempo przekazywania poleceń/instrukcji powinno być dostosowane do możliwości dziecka.
4. Język instrukcji powinien być dostosowany do kompetencji językowych ucznia. Generalnie jednak zaleca się, by formułować proste i jednoznaczne komunikaty. Dotyczy to zarówno komunikatów podawanych za pomocą używanej komunikacji alternatywnej, jak i pisanych/drukowanych. W razie konieczności należy powtórzyć instrukcję.
5. Złożone polecenia najlepiej podzielić na mniejsze fragmenty i prezentować je dziecku jeden po drugim. Można wspomóc percepcję złożonych instrukcji poprzez dodatkowe przedstawienie kolejnych

etapów realizacji zadania w formie graficznej lub podkreślając najważniejsze elementy instrukcji przekazywanej pisemnie.

Przykład: Karta pracy „Złap byka za rogi” zawiera w oryginalnej wersji instrukcję złożoną z dwóch poleceń.

W puste miejsca wstaw brakujące wyrazy (nazwy zwierząt na zdjęciach) i połącz związki frazeologiczne z opisanymi sytuacjami.

1. Być odważnym jak
2. Być upartym jak
3. Być głodnym jak
4. Siedzieć cicho jak pod miotłą.

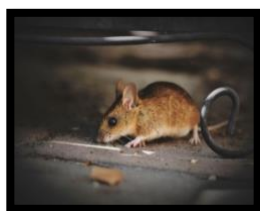
a) Mimo wielu próśb kolegów, Tomek nie chciał iść z nimi grać w piłkę nożną. Uparł się, żeby zostać w domu. Tomek jest

.....

Dostosowanie może polegać na podzieleniu instrukcji na dwie części i podkreśleniu kluczowych elementów zadania.

Zadanie 1. W puste miejsca **wstaw brakujące wyrazy** (nazwy zwierząt na zdjęciach).

1. Być odważnym jak
2. Być upartym jak
3. Być głodnym jak
4. Siedzieć cicho jak pod miotłą.

Zadanie 2. **Połącz związki frazeologiczne**, które zapisałeś w Zadaniu 1, z opisanymi niżej sytuacjami.

a) Mimo wielu prośb kolegów, Tomek nie chciał iść z nimi grać w piłkę nożną. Uparł się, żeby zostać w domu. Tomek jest

.....

Dostosowania w zakresie przebiegu zajęć:

1. Należy dostosować przebieg zajęć tak by jednocześnie dziecko wykonywało tylko jedną czynność i nie musiało jej niepotrzebnie zmieniać (np. jeśli dziecko niesłyszące odbiera przekaz migowy, nie jest w stanie jednocześnie notować; jeśli rysuje, to może mieć kłopot z jednoczesnym odpowiadaniem na pytania). Oznacza to też dłuższy czas realizacji zadań, co należy uwzględnić planując zajęcia.
2. Prowadzący podczas zajęć powinien często zwracać się do dziecka i zadawać proste pytania, by upewnić się, że wszystko jest jasne oraz zmobilizować dziecko do lepszej koncentracji uwagi i ułatwić mu lepsze zrozumienie treści czy zadania.

Dostosowania w zakresie specyfiki realizowanych ćwiczeń:

1. W miarę możliwości zaleca się, by stosować ćwiczenia, które stymulują wiele modalności zmysłowych, umożliwiając uczniowi niesłyszącemu wykorzystywanie innych zmysłów w percepcji treści i przy rozwiązywaniu zadań.
2. Jeśli zadanie bazuje na tekście czytany należy się upewnić, że dziecko rozumie przekaz (o ile nie koliduje to z istotą zadania, można wyjaśnić nieznanne pojęcia lub terminy przed przystąpieniem do pracy, wskazać najważniejsze informacje lub sprawdzić rozumienie przez stawianie odpowiednich pytań):
 - Należy dostosować czas pracy w zadaniach bazujących na tekście czytany do potrzeb i możliwości ucznia;
 - W przypadku zadań bazujących na materiale zawierającym związki frazeologiczne, przenośnie i metafory należy upewnić się,

że dziecko je rozumie. Jeśli zadanie ma rozwijać rozumienie takich zwrotów należy zmniejszyć ich liczbę oraz tak przeformułować zadanie czy materiał bodźcowy, by możliwe było zrozumienie tych zwrotów z kontekstu.

3. Ćwiczenia zaplanowane do realizacji w grupie należy realizować w mniejszych zespołach.

Przykład: Scenariusz „Serdeczne życzenia” zawiera zadanie, w którym pojawia się nazwa teleturnieju „Milionerzy”. Wiedza o tym, na czym polega ten teleturniej i co się w nim liczy jest konieczna dla zrozumienia przekazu i rozwiązania zadania. Jeśli uczeń się z nim nie spotkał, należy wyjaśnić dziecku, na czym polega ten teleturniej.

Scenariusz „Złap byka za rogi” uwzględnia zadanie wymagające czytania ze zrozumieniem złożonego tekstu wypełnionego różnego rodzaju związkami frazeologicznymi. Poniżej oryginalna wersja tekstu i jego dostosowanie uwzględniające mniejszą liczbę wyrażen i rozbudowany kontekst ułatwiający ich zrozumienie:

Wersja oryginalna:	Wersja dostosowana:
Franek to tęga głowa. Ma jednak, jak każdy z nas, swoją piętę Achillesa. Franek nie lubi historii. Zwykle na lekcji siedzi jak mysz pod miotłą, ponieważ boi się, że nauczyciel go zapyta. Ostatnio, gdy Pan Gąsowski zrobił niezapowiedziany sprawdzian, ogarnął go paniczny strach. Cały czas zapuszczał żurawia do sąsiada z ławki. Wpadł jednak jak śliwka w kompot, bo Pan to zauważył. Franek pluł sobie w brodę, że nie	Franek to tęga głowa. Szybko się uczy, świetnie rozumie nawet trudne zadania i tłumaczy je innym uczniom. Ma jednak, jak każdy z nas, swoje słabsze strony. Franek nie lubi historii. Zwykle na lekcji siedzi jak mysz pod miotłą, bardzo cichutko, ponieważ boi się, że nauczyciel go zapyta. Ostatnio, gdy Pan Gąsowski zrobił niezapowiedziany sprawdzian, Franek bardzo się przestraszył. Cały czas zerkał na to, co pisze

<p>uczył się systematycznie. Niestety z kartkówki dostał jedynkę, więc teraz chodzi jak struty.</p> <p>Próbowałem go podnieść na duchu, bo w końcu to mój najlepszy przyjaciel. Czasami puszy się jak paw, ale lubię go bardzo, gdyż ma chłopak złote serce.</p>	<p>jego sąsiad z ławki. Pan Gąsowski to zauważył i Franek dostał jedynkę, więc teraz jest bardzo smutny. Próbowałem go podnieść na duchu, pocieszyć i jakoś rozweselić, bo w końcu to mój najlepszy przyjaciel. Bardzo go lubię.</p>
--	--

Dostosowania w zakresie ilości i rodzaju stosowanych zadań:

1. Ilość czasu spędzonego na pracy powinna być dostosowana do możliwości i poziomu męczliwości dziecka.
2. Ze względu na większy wysiłek przy przetwarzaniu bodźców słownych, zadania bazujące na języku powinny być dostosowane co do ilości i długości do możliwości dziecka.

Przykład: W grze pt. „Skojarzenia – związki frazeologiczne” uczniowie dopasowują związek frazeologiczny do jego znaczenia wybierając jedną z trzech propozycji. Zadanie to może być nużące i obciążające ze względu na wielość informacji do zapamiętania i przeanalizowania. W takiej sytuacji można zmniejszyć ilość zadań i w ćwiczeniu wykorzystywać jedynie wybrane przykłady, a z pozostałymi pracować w trakcie innych spotkań.

Dostosowania w zakresie formy materiałów (specyficzne potrzeby w zakresie wielkości, odstępów, zdjęć lub grafik itp.):

1. Jeśli materiał bazuje na dźwiękach mowy, nie może być wykonany przez dziecko.
2. Jeśli materiał bazuje na tekście czytany, korzystnie jest, jeśli jest on jasno uporządkowany, podzielony na fragmenty, ma wyraźnie

wyodrębnione kluczowe dla zadania fragmenty (jeśli cel zadania pozwala na taką modyfikację):

- Rekomendowana jest czcionka bezszeryfowa (zastosowana we wszystkich proponowanych materiałach postdiagnostycznych), odpowiednio duża, tak by komfort czytania był optymalny;
- Tło jednobarwne, bez wzoru.

Dostosowania w zakresie warunków organizacji pracy:

1. Jeśli zadania są realizowane grupowo, współpracujące ze sobą dzieci powinny mieć możliwość pracy „twarzą w twarz”, tak by się dobrze widzieć.

Dostosowania w zakresie różnicowania stopnia trudności ze względu na wiek i indywidualne możliwości dziecka:

1. Przed przystąpieniem do pracy z materiałami postdiagnostycznymi, o ile to możliwe, należy zapoznać się z diagnozami, opisami funkcjonowania ucznia umieszczonymi w dokumentacji dotyczącej dziecka. Specjalne potrzeby edukacyjne mogą wynikać z dodatkowych trudności innych niż niepełnosprawność słuchu. Praca z materiałami może wówczas wymagać dodatkowych dostosowań lub ukierunkowania na określony cel.
2. Materiały postdiagnostyczne zostały zaprojektowane dla dzieci i młodzieży z uwzględnieniem kilkuletnich przedziałów wiekowych. Część gier i scenariuszy zawiera zadania zróżnicowane pod względem stopnia trudności (np. wariant łatwiejszy, wariant trudniejszy). Warto zaczynać pracę od zadań łatwiejszych i na bieżąco obserwować ucznia pod kątem możliwości zrealizowania zadania, gry czy karty pracy. Aktywności te można dowolnie modyfikować, skracać, jeśli uczeń wykazuje zmęczenie czy zniechęcenie; zmieniać formę, jeśli zaproponowana jest dla ucznia nieodpowiednia.

Przykład: W scenariuszu „Używanie języka” jest zadanie, które może też stanowić oddzielną kartę pracy pt. „Wstaw wyraz”. Wymaga ono uzupełnienia luk w tekście synonimami wyrazów podanych w nawiasach. Zadanie to można uprościć dodając do puli wyrazów bliskoznacznych podanych w nawiasach wyraz, który najlepiej uzupełnia lukę i poprosić ucznia o to, by wybrał wyraz. Można też zmniejszyć pulę wyrazów do wyboru do dwóch. Poniżej wersja oryginalna zadania i jego uproszczenie.

Wersja oryginalna:	Wersja dostosowana:
<p>„Jan miał właśnie (bezczynny / nieobarczony niczym) dzień, więc postanowił odwiedzić znajomego. Nie był pewien, czy (natknie się na niego / uświadczy go) w domu, więc postanowił najpierw (zrealizować / uruchomić) telefon: „Cześć, jesteś w domu? Przyszedłbym do ciebie, (lecz / jednak) nie wiem, czy nie będę przeszkadzać.”</p>	<p>„Jan miał właśnie (bezczynny / wolny) dzień, więc postanowił odwiedzić znajomego. Nie był pewien, czy (natknie się na niego / zastanie go) w domu, więc postanowił najpierw (wykonać / zrealizować) telefon: „Cześć, jesteś w domu? Przyszedłbym do ciebie, (lecz / ale) nie wiem, czy nie będę przeszkadzać.”</p>

Bibliografia:

Buryn, U. (2005). *Uczeń z wadą słuchu chce zrozumieć świat. Poradnik dla nauczycieli ogólnodostępnych szkół ponadpodstawowych*. Warszawa: MENiS.

Buryn, U., Hulboj, T., Kowalska M., Podziemska, T. (2011). *Mój uczeń nie słyszy. Poradnik dla nauczycieli szkół ogólnodostępnych*. Warszawa: MEiN.

Dryżałowska, G. (2007). *Rozwój językowy dziecka z uszkodzonym słuchem a integracja edukacyjna. Model kształcenia integracyjnego*.

Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.